



Vaapstenen Björe

Vaapstenen Björe
Om Vapsten

*– en utställning av sydsamisk samtida
slöjd och konst från Björkvattsdalen
samt ett sceniskt framträdande med
berättande, jojk och musik*

ASTRID OCH SUNE ENOKSSON
TOMAS COLBENGTON
MAJ ANNI-LINN FJELLSTRÖM ISRAELSSON
OLIVER ISRAELSSON
LENA LUNDIN-SKOTT
MAX LUNDSTRÖM
BERT NILSSON
INGEMAR ISRAELSSON
ASTRID ÖSTERGREN
PER-MARTIN ISRAELSSON
ANNA ÅSDELL
LARS-JONAS JOHANSSON
MARIE PERSSON

Åvtebaakoe – Förord

Vadtejen Saemiej Sijte (VSS) presenterar, inom ramen för Norrlandsoperans projekt River Stories, konstnärer och kreatörer i utställningen Vaapsten Bijre. Projektet berättar historien om fjällområdet inom Vapsten i Umeälvens källflöden.

Björkvattsdalen är hjärtat i Vapstens fjällområde och här bosatte sig många av områdets samer. Dalgången har fostrat många som är verksamma inom olika konstnärliga uttryck. Alla som deltar i utställningen och inom scenkonsten härstammar från Björkvattsdalen där samiskt hantverk har varit en central del av det vardagliga livet. Projektet Vaapsten Bijre presenterar här verk som är baserade på den gemensamma samiska historien.

UTGIVEN AV:
VADTEJEN SAEMIEJ SIJTE 2014
MED STÖD AV:
UMEÅ 2014
NORRLANDSOPERAN – RIVER STORIES
PROJEKTLEDARE:
SAGKA STÅNGBERG
PROJEKTMEDARBETARE:
TOMAS COLBENGTON
OSKAR ÖSTERGREN
PROJEKTFOTOGRAF: OSKAR ÖSTERGREN
FORM: KVANNE GRAFISKA
TRYCK: TRYCKERI CITY, UMEÅ



FOTO: OSKAR ÖSTERGREN

Astrid Enoksson

Sune Enoksson

Vi beslöt att fortsätta med den traditionella bruksslöjden samt att föra den samiska traditionen vidare. Vi har levt och verkat tillsammans i över 60 år med medvetenheten om hur viktig traditionen är - med sin framträdande originalitet och kreativitet. Den ger en tillfredsställelse och styrka så att vi naturligt kan fortsätta att skapa alster och förhoppningen är att visa och bereda vägen för kommande generationer. I varje föremål har vi velat lämna kvar något av det bästa inom oss. Den uppskattning som visats oss har styrkt oss i arbetet. Vi vill att omvärlden ska få klart för sig att den samiska kulturen är ett beteende - en livsstil där de olika mönstren knyts ihop till ett sammanhang med renen och renskötselns som centralpunkt. Många grupper har besökt oss i vår ateljé. Bl.a. urfolk från

Bolivia, Peru och samer från ryska Lovozero. I SVT-filmen "Made in Tärnaby" som Sven Erik Frick och Henrik Burman gjorde 1990 kan man följa oss under alla våra åtta årstider.

Astrid, f. Revus, född i en torvkåta i november 1934 i Teuna, Girjas sameby, Gällivare församling, Norrbotten – då levde samerna av renskötsel och fiske.

Sune, född i en timrad stuga i januari 1934 i Sörsandnäset, Vapstens sameby, Tärna församling, Västerbotten – samerna levde av renskötsel men många skaffade sig med tiden jordbruksfastigheter.

Tillsammans driver vi Tärna Sameslöjdsateljé.

- Gemensamma utställningar:
Västerbottens museum
Liljevalchs
Lunds konsthall
Elverum Norge
Bäckaskogs slott
Kulturhuset Stockholm
Sundsvall och Timrå
Gaaltje Östersund
Tvättstugan på taket Östersund
Galleri Stensland Mo i Rana Norge
- Stipendier Astrid:
Samefonden 70-talet
Statligt arbetsstipendium 80-talet
Vuxenskolas kulturstipendium
Stipendier Sune:
Västerbottens läns landstings kulturstipendium 1964
Storumans kommuns kulturstipendium
Statligt resestipendium
Statligt arbetsstipendium 3 gånger
Litet årligt pensionsbidrag från Statens konstnärsnämnd från 1994
- Gemensamt:
Västerbottens läns landstings kulturstipendium
- Representerad Sune:
Västerbottens museum
Nordiska museet
Åtte Jokkmokk
Karasjok
Varangerbotn sjösamemuseum
- Representerad Astrid:
Västerbottens museum
Statens konstråd
Sijti Jarnge Hattfjellidal
Storumans folkhögskola
Storumans kommun
Västerbottens läns landsting
Backens sjukhem
Folkandvården Tärnaby
Universitetssjukhuset Apoteket Umeå
Samegården Tärnaby
Samegården Ammarnäs



FOTO VERK: ANDERS ÖSTERGREN



Astrid och Sune



Medlem i:
Samisk konstnärsförbund
Svenska konstnärer
Norske grafikere
Grafiska sällskapet
Grafikens hus

Utbildning:
Konsthögskolan Valand Göteborg 1995-96
Master class in Electronic Arts Köpenhamn 1996
Konstfack, MFA måleri 1986-91
Konstskolan Idun Loven Skulptur 1984-86

Representerad:
Svenska konstrådet
Norska konstrådet
Norrbottens museum
RDM-Samiid Vuorka-Davirat / Samiske museum
Sametinget, Norge
Svenska Institutet Paris
Museum Kloster Bentlage, Tyskland
Karolinska institutet
Grafikens Hus
Stockholm stad
Göteborg stad
Landsting och kommuner i Sverige

Stipendier:
2014 Nordisk kulturfond
2013 Rune Petterssons stipendium
2012 Helge Ax:son Johnssons stipendium
2011 Folke Ricklund Art stipendium
2011 Grafiska sällskapets stipendium
2010 Bildkonstnärsfondens arbetstipendium
2010 Beata Brummers stipendium
2009 Långmanska stipendium
2000 Långmanska stipendium
1998 IASPIS stipendium
1997 Grafikenshus stipendium
1994 Örnskoldsviks stipendium
1993 Bildkonstnärsfondens arbetstipendium
1991 Byggnadsförbundets stipendium



Tomas Colbengtson

Jag heter Tomas Colbengtson och är same, född och uppvuxen i Björkvattnet, Tärna. Numera är jag verksam i Stockholm. Jag baserar min konst på den samiska kulturen och ställer frågor om identitet, varseblivning och tid. Jag har ett norskt efternamn och är svensk medborgare men identifierar mig som nationslös same. Utan att inse det då, så fick jag min första konstundervisning under sameslöjdlektionerna i Skytteanska skolan i Tärnaby. Slöjden var bara en sak i raden av praktiska saker man skulle lära sig under uppväxten, både i och utanför skolan. Mest var det hårdslöjd där jag blev speciellt fascinerad av ornamentiken som man kunde basera gravyren på horn eller träföremål. Jag minns att för att finna inspiration till dekorgravyren fick man titta i pärmar och häften, där exempel olika flät och geometriska mönster var avbildade. Utifrån dessa bilder kunde man själv göra en egen komposition. Trots att jag tidigt, redan innan jag slutade grundskolan, tänkte mig arbeta med slöjd, så kändes det att

slöjden som uttrycksätt var alltför inramat med tradition, vilka material och former och färger som man kunde använda. Så jag sökte mig till konstskolor som låg i Stockholm. Efter många års studie och arbete med konst, har jag snart gått varvet runt och närmar jag mig hårdslöjden igen, fast denna gång i ett annat material (glas) och med friare former, men ändå i en samisk tradition och referens. Under min uppväxt talades det mycket sällan om religion och språkförbud samt skambeläggningen av jojken och dräkten utom i bisatser och en ordlös kunskap inom familjen. Tvångsflyttningen av nordsamer och vattenkraftutbyggnaden på 1950-1970talet med dess överdämningar är bara några exempel i mängden av myndighetsövergrepp. Språkförbudet i skolan fram till 1957 fick till följd att sydsamiskan slutade talas. Kanske är förlusten av mitt språk huvudorsaken att jag arbetar med konst.

Tomas Colbengtson Bearkoenvuemie, Dearnesne lea reakadamme jah desnie sov maananbaelesne orreme, mohte daelie Stuekesne lea årroeminie. Satne tjiehpiedäjjine 25 jaepieh vaaradamme jah sov tjeahpoeh daelie jeenebe saemienkultuvreste leah dissvielie gyhtjelassh lutnjie identideete, perceptsjojne- jah aejkiejbijre ”Mov lea nöörjen minngienamma mohte leab sveerjen veasoje jah mieleb goh nasjovnehts saemie. Mov sjadtemisnie naavaenie soptsestieh religijovni, gielenihtoej skaamedehte-me joejkemi jah gaep tiej bijre, dihte jis eah gäessieh movhth lissieraajesh jah baakoehts maahtoeh fuelhkesne. Tjabreh timsjuhteme jah tjaetsiefaamoebigkeme jaepie j 1950-1970 dulvemigujmie sjadi akte dejstie gelliche fiejljst mah byjesfaamoe dorjeme. Gielenihteme skuvlesne raajan 1957 sjadi goh jaarjelsaemien orrijin soptsestidh. Mejtie mov saemiegielen namhtah sjadi ulmieb tjeahpoejgumie barkedh” Tomas jeahta.

OVAN: "URSAMER"



"KULTURARV" FOTO: NILS AGDLER



FOTO: OSKAR ÖSTERGREN

Maj Anni-Linn Fjellström Israelsson

En tjugo-årig tjej som har sina rötter i Björkvattdalen. Jag läser sydsamiska på distans men bor och studerar på heltid i Jokkmokk. Där går jag andra året på skinn/textillinjen på Samernas Utbildningscentrum.

Ställer ut: herrskoband, pojkskoband, kvinnokolt, killingskinnsmössa.



FOTO: MAJ ANNI-LINN FJELLSTRÖM ISRAELSSON

Maj Anni-Linn



FOTO: OSKAR ÖSTERGREN

Oliver Israelsson

Jag heter Oliver Israelsson, född 1955 och bor i Tärnabo i Björkvattsdalen, som ligger i Vapstens sameby inom sydsamiskt område. Innan jag bildade familj var mitt yrke renskötare, vilket har präglat min slöjd. Givetvis gav mina far- och morföräldrar en god början för att utforska design och mönstertraditioner som fanns på bruksföremålen som användes i vardagen. Det gjorde även tiden från skolan i Tärnaby, där min lärare och mentor var Sune Enoksson. I sjunde klass gick jag en slöjdkurs med Sune som lärare och det var startskottet för mitt knivslöjdande.

Examensarbetet hamnade hos Edvin och Kajsa Norberg som drev butiken Trolltrumman i Tärnaby, där olika alster från slöjdare i trakten samlades för försäljning. Livet som renskötare gjorde att valet att fortsätta att slöjda blev naturligt och en möjlighet för extra inkomst. Mörka tidiga vinterkvällar gav tid för att sitta och gravera, tälja, putsa eller kort sagt; slöjda. Jag har fortfarande slöjd som en del av mitt näringsfång.



FOTO: OLIVER ISRAELSSON

Guksie-Kåsa, av björkvril med graverat horninlägg i skaftet.

Nejpie-Kniv, sydsamisk modell med gravyr på skaft och slida.

Oliver



FOTO: OSKAR ÖSTERGREN

Lena Lundin-Skott

Mitt namn är Lena Lundin-Skott och jag har mina rötter i Vapstens lappby, Björkvattsdalen i Tärnaområdet. Där tillbringar jag mina somrar och där bland fjällen hämtar jag inspiration till min slöjd. Fjäl- len är mitt hem och vinden min ledsagare. Sydsamiska slöjden ligger mig varmt om hjärtat. Jag dröjer mig gärna kvar vid det ursprungliga – mässingringarna ska finnas där. Samtidigt försöker jag utveckla slöjden och skapa nya former och användnings- områden. I slöjden använder jag mig av de traditionella materialen och färgerna.

Renskinnen barkar jag om våren, vid Björkvattnets strand, med sälgbark. Med tanke på att det är många icke-samer som håller på med sameslöjd är det viktigt att visa upp och informera om den äkta ge- nuina sydsamiska slöjden. Det är vårt arv, ett arv att bära, förvalta och föra vidare. Eftersom man ej kan leva enbart på slöjden undervisar jag även i sydsamiska språket.



Gievrie jih Gurhtie - Trumman och Lommen.
Sydsamisk spåtrumma och väska i barkat
renskinn och laxskinn. Däri förvarade man
hammaren och visaren till spåtrumman.
Ursprungligen var väskan i lomskinn.
Modellen kommer ifrån den.

Lena



FOTO: OSKAR ÖSTERGREN

Max Lundström

Max Lundström 64 år, heltidsslöjdare sedan 1985 med rötter i Björkvattdalen i Tärna. Numera boende i Volgsele gamla stationshus som ligger 17 km utanför Vilhelmina. Under ett antal år har jag arbetat med att utveckla och förnya det samiska slöjdhantverket, främst med nyare former. Det kännetecknas av den runda mjuka formen materialet har visat vägen till. Jag förenar känslan för material, form och funktion. Det är en vidareutveckling av det samiska formspråket och samtidigt ett nyskapande i estetiskt tilltalande balans, funktion och tradition. Jag fick 2008 Västerbottens läns landstings kulturstipendium. Att ta språnget från det traditionsbundna samiska konsthantverket ut i en friare form är spännande. Jag tilldelades Ubmejen Biejevies hederspris 2011.

I motiveringen heter det: Föremål som guksie, naehpie, gievrie och utsökta knivar liksom alster med inspiration från former hos gierehtse (ackjan) och platser i landskapet ligger honom varmt om hjärtat. Dabtemeh jah mäjhtelidh – känslor och minnen är centrala element i Max uttryck. Max har arbetat aktivt för att förbättra sameslöjdarnas villkor i Sameslöjdstiftelsen Sámi Duodji och Samernas slöjd och konsthantverksförbund och har varit resurslärare för de unga slöjdarna på Samernas utbildningscentrum sedan år 2000. Max har som slöjdare med sitt gedigna hantverkskunnande och sin starka formkänsla bidragit till att utveckla den samiska slöjdtraditionen och därmed gjort betydande insatser för den samiska kulturen.



FOTO: MAX LUNDSTRÖM

Naehpie från Vilhelmina och Tärnaområdet. Jag har ej använt maskiner, bara motorsåg till en början och handverktyg och rasp. Därefter har jag målat den rödbrun och putsat så att den ser ut att vara använd.

Naehpie



FOTO: OSKAR ÖSTERGREN

Bert Nilsson

Konstnär från Fräkenvik, Tärnaby. Skulptur- och målarutbildning. Debuterade i Lycksele 1962.

Utställningar: Umeå, Örnsköldsvik, Vasa i Finland, Lunds konsthall, Eskilstuna, Kiruna, National Museum i Köpenhamn, Västerbottens konstnärer, Länsmuseum i Umeå, Skellefteå. Art Image, jury: Norge, Finland, Kanada och Sverige. Publications Inc. Färgtryck, Kanada med oljemålning "Magic".

Övriga uppdrag: skulpturer i Voiittjajaure kapell och Tavelsjö kapell. Stenmarkstrofén: skulptur av björn. Statens konstråd: Tandläkarhögskolan i Umeå och Sameskolan i Tärnaby.

Uttagen svensk deltagare tillsammans med finsk konstnär att representera Skandinavien i internationellt symposium "Carwing 2000" i Ungern.

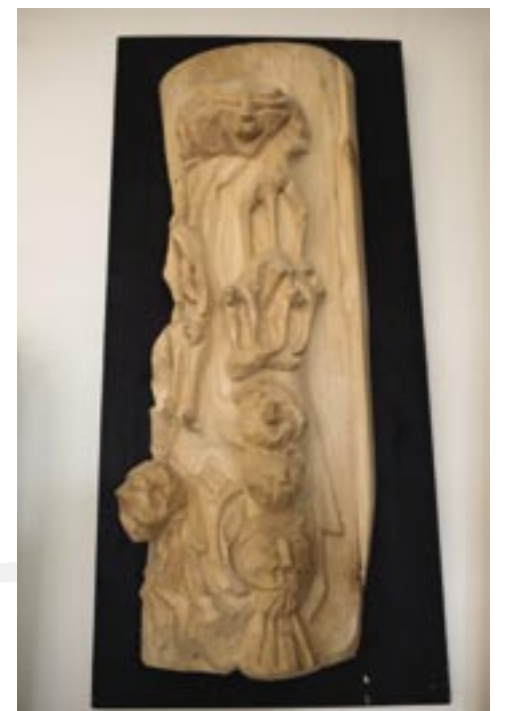
Arbetsstipendier: Statens konstråd, Storumans kommun, Umeå stad.

Levererat konst till Västerbottens läns landsting, Umeå stad, Storumans kommun, Eskilstuna.



FOTO: OSKAR ÖSTERGREN

Bert Nilsson ställer ut verken: Vigsel i Vojtrajaure, Klättrande björnar, Soldottern, Björnstriden och Vären.



Bert



Ingemar Israelsson

Jag är född och uppvuxen i Vallenäs, en liten by i Björkvattendalen. Det samiska arvet stod tidigt i livet klart för mig. Intresset för duodji väcktes tidigt genom att det finns gamla slöjdtraditioner i min familj och i Björkvattendalen. Min farfars far, Anders Månsson var en förgrundsgestalt när det gäller duodji. Många rikt utsmyckade föremål formades av Anders händer och bidrog till att andra i bygden fick nödvändiga bruksföremål till det vardagliga livet.

Under min skoltid hade jag förmånen att ha en skicklig slöjdlärare, Sune Enoksson. De kunskaper i duodji som förmedlades av Sune var mycket värdefulla för mig och den inspiration som Sune bidrog med har för mig utvecklats till ett stort intresse för duodji. Slöjdandet i egen verkstad har med glädje följt mig genom livet vid sidan av arbetet med renarna i Svaipa sameby.



Ingemar



FOTO: OSKAR ÖSTERGREN

Astrid Östergren

Mitt namn är Astrid Östergren och jag bor i Björkvattnet. Mitt stora intresse är att handarbete och när jag gick en kurs i tennsömnad blev mitt intresse ändå större. Genom att slöjda för jag vidare mitt kulturarv till kommande generationer framför allt till mina barn och barnbarn.

Mov nomme lea Astrid östergren jñh manne årroeminie Bearkoenvuemesne. Átnab luste vytnesjidh jñh gosse manne ditnene kuvksesne barkeme dle mov ðedtje stuerebe sjidri. Vytnesjem jñh vñjkeles kultuvreaerbiem mov maanijde jñh bætie boelvese vadtab.



FOTO: OSKAR ÖSTERGREN

Astrid



FOTO: OSKAR ÖSTERGREN

Per-Martin Israelsson

Per-Martin Israelsson
Ålder: 55
Bor: Tärnamo, Björkvattsdalen
Arbetar som djurägare, språkarbetare,
slöjdare, fiskare, jägare mm.

Utställningsobjekt: bruksföremål.

Abpe mov veasome leab Bearkoen-
vuemesne orreme. Dïhte vuemie lea
Vaapsten sïjtesne. Mov lea spïdtje dennie
Bearkoejaevrien öörjel gaedtene. Manne
leab bïatsoe- jah smaalaburrie. Skuvleaej-
kesne eelkib vytnejsïdh, mov ãemieaehrtje,
-tjïdtje jah vielle vytnejsïja.

Ãemietjïdtje jah ãemieaehrtje ligan vïjkeles
gïjkehke-gïarojeh, mov vielle lea vïjkeles
nejpie-, guksïedarjoje. Jeenemes maab
manne lïereme garrevïtnoej bïjre, leab mov
vïelleste lïereme. Manne nejteb ãtnab,
sov namma Anni-Linn, satne aaj vïjkeles
vytnesïjja.



NAEHPÏE FOTO: ANDERS ÖSTERGREN

Per-Martin



Anna Åsdell

Anna Åsdell, uppvuxen i Lycksele men med hjärtat och rötterna i Björkvattsdalen. Jobbar som skådespelerska, nu på Giron sámí teáhter i Kiruna. Har skrivit en kort text som ska vara med på utställningen, som är en kärleksförklaring till området och inte minst - människorna.

Utbildning:
Dramalinjen med filminriktning, Molkoms Folkhögskola 2005- 2007
Annan eftergymnasial utbildning.
Lång erfarenhet från scen, teater, film, TV, radioteater och reklam.

Anna



FOTO: OSKAR ÖSTERGREN

Lars-Jonas Johansson

Lars Jonas Johansson, samisk artist och låtskrivare från Björkvattsdalen i Tärna. Jojkare, musiker som varit i branschen sedan 1984. Förflutet som en av förgrundsgestalterna i Aalmetjh tjööngkeme, som förenade jojk och rock och därmed bidrog till att inspirera unga kommande generationer att bejaka sydsamisk musik. Har spelat på Roskilde rockfestival 1992. Gjorde soloalbum 2008, Soelege, efter 15 års skivtystnad i den samiska genren.

Är dessutom känd som sångare och låtskrivaren i Noicemakers från Tärnaby, med låtar som Ox'n och Tärnajänten m.fl. Nu aktuell med två kommande album, varav ett är på sydsamiska, tillsammans med två andra samiska artister. Det andra albumet bygger på egna svenska texter och låtar som producerats under de två sista åren.

Lars-Jonas



Marie Persson

Jag lever och verkar med min familj och mina barn i Björkvattsdalen där jag har mina samiska rötter. Jag är döpt i Voijtja-jaure och har hjärtat vid Löfjäll. Är grafisk formgivare och driver sedan 2008 Kvanne grafiska. Lever nära naturen likt våra förfäder där jag hämtar min kraft, kreativitet, örter, mat och andlighet. Slöjd, fiske och jakt är en viktig del av vårt liv. Livet med naturen är en förutsättning för att vi ska kunna leva här. Jag har de senaste åren ägnat nästan all min tid åt att kämpa för en framtid för Björkvattsdalen, Umeälvens dalgång och för vår samiska kultur och våra barns kulturarv. Gemensamt för vi en kamp mot storskalig exploatering genom det planerade kontroversiella nickelgruvsprojektet i Rönnbäck.

Det är en kamp för vår fortsatta existens, mänskliga-, urfolks- och våra barns rättigheter. Jag vill kunna säga till mina barn att jag gjorde vad jag kunde för att rädda dalgången och stoppa gruvan.

Jag utseddes till Årets Västerbottning 2012. År 2010 erhöll jag Jokkmokks Korv & Rökeri och Ridderheims stipendium för bevarande och utveckling av den samiska språkkulturen för arbete med den samiska almanackan. I utställningen visar jag en del av mina grafiska alster.

Marie



No! RIVER STORIES

